
Nad slovami
sv. Izáka Sýrskeho
Homília 54-64

Miron Keruľ-Kmec

Miron Kerul'-Kmec

**Nad slovami
sv. Izáka Sýrskeho**

Homília 54 – 64

2022

© Miron Keruľ-Kmec

Nad slovami sv. Izáka Sýrskeho, Homília 54 – 64

Jazyková korektúra:

Mgr. Ingrid Lukáčová

Návrh obálky a grafická úprava:

Štefan Keruľ-Kmec ml.

Ikona sv. Izáka Sýrskeho:

Miron Keruľ-Kmec ml.

ISBN 978-80-8233-007-9

HOMÍLIA 54

Istota v modlitbe

Témou ďalšej homílie je modlitba a všetko, čo je nevyhnutné pre stav stálej pozornosti a sústredenosti.

Svätý Izák Sýrsky hovorí, že dar viery dáva človeku istotu v modlitbe skrze jeho dôveru v Boha. Pripomína však, že *„táto istota nevyviera z vyznania človeka, ale z aktivity duše, ktorá nasleduje Božiu pravdu.“* Dodáva, že *„viera, ktorá dáva istotu dôvere, nie je nikdy nadobudnutá nepokrstenými alebo tými, ktorých myseľ je odvrátená od pravdy. Istota viery sa odhaľuje v duši v miere vznešeného spôsobu života tých, ktorí dbajú na uskutočňovanie Pánových prikázaní.“*

Modlitba teda nadobúda istotu a dôveru skrze milosť prijatú v krsťte a rastie podľa miery úsilia o napĺňanie evanjeliových prikázaní. Ten druhý zdroj nárastu istoty v modlitbe je azda potrebné bližšie vysvetliť. Keď sa človek usiluje s vážnosťou o dôsledné naplnenie evanjeliových prikázaní, veľmi rýchlo dôjde k spoznaniu mnohých vášní, ktoré do toho času skryto pôsobili v jeho srdci. Odkryje sa pred ním stav duše, ktorá je neraz tak zviazaná vášňami a zlými návykmi, že ju to robí neschopnou poslušnosti voči Božej vôli. Je to moment, kedy človek s veľkou pokorou a skrúšenosťou prichádza pred Pána, predkladá mu svoju slabosť a prosí o jeho milosrdenstvo a pomoc. Toto poznanie slabosti však dáva silu modlitbe, pretože je nesená pokorným srdcom. Tento stav dáva vzrast istote, pretože človek vníma svoju odkázanosť na Bohu, ktorý miluje človeka nekonečnou láskou. Čím viac človek pokročí v čnosti, tým viac nadobúda skúsenosť veľkého Božieho milosrdenstva a stále s väčšou odvahou sa k nemu obracia vo svojich prosbách.

Svätý Izák Sýrsky nás učí tejto duchovnej zákonitosti na začiatku homílie, aby sme boli viac otvorení pre jeho poučenia, ktorými nás chce priviesť k nadobudnutiu tej potrebnej istoty a dôvery v živote modlitby.

Zohriatie srdca

Svätý Izák Sýrsky začína predstavovať asketické prostriedky, ktoré pomáhajú nadobudnúť sústredenosť pri modlitbe.

„Neprestajné uvažovanie nad Písmom je svetlom pre dušu, pretože vtlačá do mysle spomienky, ktoré sú nápomocné na ochranu pred vášňami a pre zotrúvanie s Bohom skrze lásku a čistotu modlitby; navyše odhaľuje pred nami chodník pokoja vyšliapaný krokmi svätých.“

Čítanie Svätého písma je nevyhnutným každodenným asketickým cvičením. Poučenie svätého Izáka Sýrskeho hovorí o osohu, ktorý ním prichádza pre život modlitby. Nie je preto prekvapením, že v životoch svätých nachádzame prax duchovného čítania pred časom modlitby. Niektorí svätí to nazývali „zohriatím srdca“, ktoré viedlo k hlbšej a vrúcejšej modlitbe. Naša skúsenosť potvrdzuje užitočnosť tejto praxe. Ak však niekedy tejto praxi chýba zvyčajný emočný náboj, nemali by sme sa znepokojovať a pochybovať o kvalite modlitby. Svätý Izák Sýrsky hovorí, že to najpodstatnejšie je veľká bdelosť a skrúšenosť.

Dobre to vysvetľuje starec Jozef z Optinského monastiera: „Nech nikto nie je znepokojený chladom a tvrdosťou srdca, no po uznaní za nehodného útechy, sa človek musí prinútiť modliť. Ak modlitba je chladná, to ešte neznamená, že je neprijemná Bohu. Niekedy takáto modlitba sa môže stať miestom zápasu, ak človek sa pokorí a odsúdi za všetko pred Bohom.“

Teda zohriatie srdca duchovným čítaním pred modlitbou nemusí sprevádzať silná emócia, dôležitým je len nadobudnutie pokory. Duchovné čítanie je vynikajúcou asketickou praxou, ktorú si je hodno osvojiť.

Pozornosť voči slovám blížnych

„Prijmi bez pochybností slová vyrieknuté zo skúsenosti, aj keď sú vyrieknuté neučeným človekom; pretože poklady veľkých kráľov zeme

nepohrdajú vkladom drobnej mince žobráka a veľké rieky sú naplnené malými potôčkami do takej miery, že sa vyliievajú z korýt a ich prúd sa stáva mocným.“

Svätý Paisij Svätohorský hovorí, že by sme mali napodobňovať včely, ktoré lietajú od jedného kvetu k druhému, aby pozbierali sladký nektár. Má tým na mysli štúdium slov svätých otcov, ktorí vo svojich dielach ponúkajú svoju duchovnú skúsenosť. Nie všetko môžeme napodobniť, pretože ako každý človek je jedinečný, tak je jedinečná aj jeho cesta k Bohu. Vždy však môžeme nájsť niekoľko perál, ktoré môžu obohatiť i uľahčiť naše duchovné snaženie. K svätým by sme mali pristupovať ako k inštruktorom na dosiahnutie dokonalého života podľa evanjelia. Hodnotu ich poučení potvrdzuje svätosť, ktorú dosiahli.

Svätý Izák Sýrsky však ide o niečo ďalej. Nabáda nás, aby sme boli pozorní voči slovám blížnych, keď nám hovoria o svojej duchovnej skúsenosti. Tak ako diamant nestráca hodnotu v ruke žobráka, tak sa nemení hodnota dobrej skúsenosti, aj keď prichádza od jednoduchého človeka.

Mali by sme si počínať skoro ako chamtivý boháč, ktorý sa neustále snaží o zväčšenie svojho pokladu, len s tým rozdielom, že náš poklad má tvoriť múdrosť prijatá z duchovnej skúsenosti blížnych.

Prístup k homílii

Poučenie svätého Izáka Sýrskeho o dôležitosti prijatia slov vyrieknutých zo skúsenosti je dôležité aj pre prístup k homíliám a príhovorom, ktoré zaznievajú pri svätých liturgiách.

Pre kazateľa je pripomienkou, že jeho slová majú vychádzať z osobnej skúsenosti. Príprava poctivým štúdiom síce môže viesť k sprostredkovaniu mnohých vedomostí, ale zvyčajne tomu chýba ten zvláštny náboj, ktorý roznecuje nadšenie v ľudských srdciach a nabáda k nasledovaniu. Môžeme dať iba to, čo vlastníme.

Poslucháčov homílie má poučenie svätého Izáka Sýrskeho priviesť k pozornosti, aby im neunikla žiadna cenná rada pre duchovný život. Nemali by sme k homíliám pristupovať ako ku produktom šoubiznisu, ktorý sa snaží ulahodiť divákovi a sprostredkovať rozptýlenie pre jeho voľný čas. Týmto prístupom strácame schopnosť zachytiť a správne prijať to, čo je dôležité. Pozornosť je obrátená na vlastné ego, ktoré túži po zaujatí, pobavení a rozptýlení.

Ak homília je poznačená osobnou skúsenosťou kazateľa a poslucháč je hľadačom vzácnych duchovných rád, tak vždy prinesie silný impulz pre duchovný život, dokonca aj vtedy, keď kazateľ nie je práve obratným rečníkom.

Príklad blížnych

Päťdesiatu štvrtú homíliu svätý Izák Sýrsky venuje viac-menej praktickým radám alebo skôr asketickým prostriedkom, ktoré sú užitočnými pomocníkmi pre dosiahnutie čistej modlitby. Nasledujúce poučenie predstavuje jeden z týchto dôležitých prostriedkov, aj keď v súčasnosti je často pre svoju jednoduchosť, ale zároveň prísnosť, ignorovaný.

„Ak je pravdou, že uvažovanie nad príkladom čnostných ľudí v nás obnovuje túžbu po čnosti, potom je zrejmé, že príklad nemravníkov, keď zotrávame medzi nimi, obnovuje v mysli hanebné túžby. Pretože spomienka na týchto ľudí vtlačá do nášho uvažovania charakteristickú povahu skutkov, o ktorých uvažujeme a ukazuje nám akoby s prstom buď hanebnosť ich diel, alebo vznešenosť ich spôsobu života, podľa toho, či sú čnostní, alebo nemravní. Toto v nás posilňuje myšlienky a hnutia, ktoré možno zaradiť buď napravo, alebo naľavo. Meditujeme nad nimi v skrytom mieste našej mysle a v tejto meditácii je zobrazená osobitosť ich spôsobu života, a tak sme vždy nútení na ňu hľadiet. Preto meditácia nad zlom zraňuje nielen človeka, ktorý sa do neho dal vtiahnuť, ale tiež pohľad a uvažovanie nad tými, ktorí konajú zlo.

A podobne práca čnosti veľmi pomáha tým, ktorí ju uskutočňujú, ale tiež tým, ktorých myseľ sa zaoberá spomienkou na čnostný život druhých.“

Toto poučenie nám objasňuje prísnosť svätého Izáka Sýrskeho, ktorá v predchádzajúcich homíliách zaznela pri varovaní pred zlou spoločnosťou. Napríklad v piatej homílii hovorí: „*Ak si si nadobudol odpor k chvále, vyhni sa tým, ktorí sa ženú za slávou. Drž sa od nemravníkov tak, ako by si sa držal od nemravností. Vyhni sa nestriednym tak, ako by si sa držal od nestriednosti. Pretože keď len spomienka na spomenutých ľudí znepokojuje tvoje myšlienky, ako viac ťa znepokojí pohľad na nich a na život, ktorý vedú?*“ V pätnástej homílii zas hovorí: „Človek, ktorý je pohltенý mnohovravnosťou a rozptýleniami tela a duše, je smilník; človek, ktorý jeho správanie schvaľuje a zdržuje sa v jeho spoločnosti, je cudzoložník; a ten, kto je s ním v úzkom duchovnom kontakte, je modloslužobník.“ Aj keď môžeme nájsť mnoho podobných varovaní, predsa tieto by mali stačiť, aby sme s vážnosťou začali pestovať tento dôležitý asketický prostriedok.

Správna voľba

Dôležitosť, ktorú svätý Izák Sýrsky prikladá vplyvu dobrých alebo zlých príkladov, nás môže znepokojiť, pretože nutne vedie k prísnemu výberu spoločnosti, v ktorej sa pohybujeme. Na druhej strane si se-bavedome nahovárame, že dokážeme rozpoznať dobro od zla, a preto nemorálne správanie druhých nemôže mať na nás žiaden vplyv. Takéto uvažovanie je však povrchné a vychádza z neznalosti zákonitostí, ktoré vládnu na intelektuálnej úrovni duše.

Svätý Teofan Zatvornik to pekne vysvetlil vo svojom diele *Duchovný život*. Toto dielo je vlastne zbierkou listov, ktoré napísal mladej žene v rámci duchovného vedenia. Vysvetľuje jej, že naša myseľ môže uvažovať iba nad tým, čo jej ponúknu zmysly. Všetky impulzy,

ktoré prichádzajú zrakom, sluchom, hmatom, vôňou a chuťou, v duši nadobúdajú formu obrazu, ktorý je vložený do pamäti. Človek takto denne naplnia svoju pamäť tisíckami obrazov. Drvivej väčšine z nich neprikladá žiadnu pozornosť ani nad nimi nerozmýšľa. Ale keď sa však napríklad v jeho srdci začína rozhárať nejaká vášeň, berie si na pomoc mnohé z týchto obrazov, aby znásobila svoju silu. Zvyčajne sme prekvapení, keď sa takto objaví spomienka na nejaký čin blížneho i spreď niekoľkých desiatok rokov. To, čo raz vojde do našej pamäti, nemožno vymazať a s väčšou či menšou intenzitou sa bude uchádzať o našu pozornosť a môže aj podstatne ovplyvniť naše budúce skutky.

Je preto nesmierne dôležité, čomu dovolíme vstúpiť do našej pamäti. Tak ako zlé obrazy sa skôr či neskôr vynoria, aby podporili túžby hriešnych vášní, tak dobré obrazy čnostného života sa vynoria pri úsilí o svätý život a sú zdrojom veľkého povzbudenia v čase zápasu.

Dôležitosť čítania životopisov svätých

Je užitočné zotrvať dlhšie pri poučení svätého Izáka Sýrskeho, v ktorom učí, že *„meditácia nad zlom zraňuje človeka, ktorý sa do neho dal vtiahnuť, ale tiež pohľad a uvažovanie nad tými, ktorí konajú zlo. A podobne práca čnosti veľmi pomáha tým, ktorí ju uskutočňujú, ale tiež tým, ktorých myseľ sa zaoberá spomienkou na čnostný život druhých.“*

Toto poučenie nás vedie k vyhľadávaniu spoločnosti čnostných ľudí, aby sa ich dobrý príklad stal oporou pre naše duchovné snaženie. Iným užitočným asketickým prostriedkom, ktorý pomáha k naplneniu poučenia svätého Izáka Sýrskeho, je čítanie životov svätých. Je veľkým požehnaním, keď si denne nájdeme čas na prečítanie stručného životopisu svätého daného dňa alebo aspoň malého úryvku z knihy, ktorá podrobne približuje život nejakého svätého. Môžeme sa stretnúť aj s častou radou učiteľov duchovného života, že v procese kresťanskej výchovy by sme mali dieťa sýtiť príbehmi svätých, pretože ich príklad

mocne formuje dušu dieťaťa a vkladá do nej obrazy konania, ktoré bude neskôr prirodzene nasledovať.

Nemali by sme podceňovať inšpiráciu, ktorú nám môžu sprostredkovať svätí. Môžem uviesť skúsenosť jedného môjho farníka. Patrí do skupiny mužov, ktorí sa pravidelne stretávajú v rámci farnosti. Veľká časť stretnutia patrí duchovnej reflexii a následnej diskusii o predloženej téme a zdieľaniu skúseností. Jeden rok témou reflexií bolo predstavenie života menej známych svätých. Spomenutý farník bol jedným svätým tak oslovený, že si zakúpil veľký sedemzväzkový synaxár – teda zbierku životopisov viacerých svätých na každý jeden deň. Zdôveril sa mi, že ich najprv čítal sám a potom o nich rozprával svojej manželke a dospievajúcim deťom. Veľmi rýchlo si však nadobudli zvyk čítať ich spolu nahlas. „Nevieš si ani predstaviť, koľko drobných zmien títo svätí priniesli do života mojej rodiny,“ povedal s nadšením.

Túto skúsenosť môže mať každý, kto si osvojí čítanie životov svätých ako svoje každodenné asketické cvičenie.

Vízie svätých

V ďalšom odstavci homílie sa svätý Izák Sýrsky dotýka vízií svätých, s ktorými sa často stretneme pri čítaní ich životopisov. *„Tí, ktorí sú blízko dosiahnutia čistoty, sú uznaní za hodných vidieť niektorých svätých počas vízie v noci a v každý moment dňa; táto vízia (ktorá bola vtlačená do ich duší) je v týchto ľuďoch zdrojom radosti (...) Z tohto dôvodu horlivo prikročili k dielu čnosti a zostúpil na nich veľký plameň túžby po čnosti.“*

Svätí s veľkou jednoduchosťou rozprávajú o týchto víziách. Vlastne ich spomenú len tak mimochodom, akoby išlo o bežnú a prirodzenú súčasť života, o ktorej nie je potrebné veľa rozprávať. Vysvetlenie tohto prístupu nájdeme v poznámke svätého Izáka Sýrskeho, že ide o ľudí, ktorí sú blízko dosiahnutia čistoty. To znamená, že prešli očistením srdca a mysle a nadobudli úplnú slobodu od vášní. Dalo by sa povedať,

že hoci kvôli telu ešte stále patria tomuto svetu, predsa už žijú v inom svete, ktorý je nám ešte nedostupný. Tento fakt musíme mať pri čítaní životopisov svätých na pamäti, aby ich skúsenosť nepodnietila v nás nejaké fantázie a ilúzie.

Svätý Izák Sýrsky pokračuje v opise tejto skúsenosti svätých: „Hovorí, že svätí anjeli berú na seba podobu svätých, úctyhodných a dobrých ľudí a predstavujú túto podobnosť duši vo sne počas spánku, keď jej myšlienky blúdia, aby jej priniesli radosť a nevýslovnú potechu; a počas dňa anjeli neustále vnášajú túto podobnosť v kontemplácii duše. Takto radosť nad svätými zmierňuje námahu ich práce a umožňuje im pokročiť na ich ceste.“

Aj v tomto sa preukazuje dobrota Boha, ktorý využíva mnohoraké cesty na povzbudenie a posilnenie človeka, ktorý sa z celej sily usiluje o dosiahnutie večného života.

Chrániť sa zlých myšlienok

Poučenia svätého Izáka Sýrskeho na začiatku päťdesiatej štvrtej homílie nás vedú k pozornosti voči impulzom, ktoré v nás vyvolávajú zlé myšlienky. Ak meditovanie nad vznešenými vecami dáva duši radosť a útechu, dokonca tých pokročilejších vedie k obsiahnutiu vyšších duchovných darov, tak uvažovanie vychádzajúce z hnutia vášni spôsobuje pravý opak.

Svätý Izák Sýrsky hovorí: „*Kto si navykol uvažovať o zlých veciach, bude oklamaný démonmi. Pretože démoni vezmú na seba podobu týchto myšlienok a vnesú do duše fantázie, ktoré ju ľakajú (...)* Niekedy rýchlo oslabia dušu pohľadom na veci, ktoré jej spôsobujú strach; ale niekedy jej predkladajú ťažkosti života v tichu a samote a im podobné veci.“

S určitým zjednodušením môžeme povedať, že všetky vznešené impulzy, ktorým vystavíme svoju dušu, Boh používa na jej povzbudenie, znásobenie útechy a nadšenia. Na druhej strane zlé impulzy

sú využívané démonmi na zastrašenie duše, uhasenie nadšenia a uvedenie do malomyseľnosti a beznádeje.

Poznanie tejto duchovnej zákonitosti nás zaiste bude viesť k väčšej pozornosti, čo nám prinesie zmiernenie námahy asketických diel a urýchli pokrok na našej ceste k spáse.

Pravý Zdroj lásky

„Láska, ktorá má svoj zdroj vo (stvorených) veciach, je ako malá lampa napájaná olivovým olejom, aby bolo udržané jej svetlo; alebo je ako prúd vody vyvolaný dažďom, ktorý pominie, keď ho prestane živiť dážď. Ale láska, ktorá má svoj zdroj v Bohu, je prameňom v hlbokej studni; jeho prúd nikdy neprestáva, pretože Boh sám je Zdrojom lásky, ktorej vody sú nevyčerpatelne.“

Týmito poetickými slovami svätý Izák Sýrsky nás chce priviesť k preskúmaniu motívov nášho duchovného snaženia. Je zrejmé, že ich má vyvolávať láska, ktorá má svoj zdroj v Bohu. Môžeme mať pokušenie nevenovať pozornosť tejto úlohe. Veď všetko dobro, ktoré konáme, predsa vychádza z lásky k Bohu.

Skúsený duchovný otec, ktorým svätý Izák Sýrsky skutočne je, nás však nemôže ponechať v tomto uspokojení. I do našich dobrých úmyslov sa môžu nebadane primiešať motívy, ktorých zdrojom je sebaláska alebo láska k veciam tohto sveta. Veľmi rýchlo to môžeme spozorovať, keď podrobnejšie skúmame svoje predsavzatia napríklad pred začiatkom Veľkého pôstu. Koľkokrát za nimi nájdeme túžbu sebalásky dôjsť k vnútornému uspokojeniu len tým, že sa odhodláme k prísnejšiemu sebazáporu alebo máme skrytú nádej, že väčšia striedmosť v jedle nám pomôže zložiť niečo z nadváhy? Podobne môžeme nájsť aj v iných oblastiach duchovnej aktivity motívy, ktorých zdrojom nie je čistá láska k Bohu. Toto je aj dôvod, prečo niektoré asketické cvičenia nám spôsobujú veľa ťažkostí. Láska, ktorá nevychádza z Boha, rýchlo vzbĺkne, ale tiež rýchlo pominie a človek stráca posilu vo svojom du-

chovnom snažení. „Ale láska, ktorá má svoj zdroj v Bohu, je prameňom v hlbokej studni; jeho prúd nikdy neprestáva, pretože Boh sám je Zdrojom lásky, ktorej vody sú nevyčerpatelné.“

Rada pre modlitbu žalmov

Svätý Izák Sýrsky pokračuje v poučeníach pre dosiahnutie sústredenosti v modlitbe. Dáva cennú radu pre modlitbu žalmov, ktorú celkom isto môžeme uplatniť na všetky ostatné modlitby. V jeho dobe bolo pomerne bežné, že sa mnísi modlili denne celý žaltár alebo jeho podstatnú časť. Nie je divu, že si žalmy postupne zapamätali a recitovali spamäti. Svätý Izák Sýrsky hovorí, že to môže viesť k určitému zvyku, ktorý znemožňuje slovám žalmov zasiahnúť srdce modliaceho. Dáva priam rebelskú radu zanechať recitovanie žalmov spamäti a dovoliť mysli skúmať diela prozreteľnosti, ktoré sú v nich ukryté, dokiaľ duša nie je zasiahnutá úžasom a pohnutá buď k vzdávaniu vďaky, alebo k užitočnému skrušeniu.

Pri čítaní diel svätých otcov sme často prekvapení ich slobodou. Na svojej ceste k Bohu sa nedovolia zviazať ničím, dokonca ani asketickými prostriedkami, ktoré slúžia na formovanie duchovného života. Cieľom je Boh a nie dokonalosť v naplnení stanoveného asketického pravidla. Poučenie svätého Izáka Sýrskeho nevedie k uvoľneniu alebo opustenie času modlitby, ale k pochopeniu jej pravého zmyslu. Podobne ako iní učители duchovného života varuje pred uspokojením z hoci dokonalého naplnenia modlitbového pravidla za cenu, že modlitbe chýba to najdôležitejšie – spočinutie srdca v Bohu.

Musíme si však dávať pozor, aby nasledovanie jeho poučenia nevedlo k prázdnemu fantazírovaniu a sneniu. Našťastie sa to dá rýchlo rozpoznať, pretože vtedy myseľ nie je uchvátená úžasom z Boha, ale vecami tohto sveta.